

Onderwijsambassadeurs in de jeugdhulp

Datum: 2023

Auteur: Els Meert

Onderwerp: Implementatie van onderwijsambassadeurs in de jeugdhulp

---

1 SITUERING

Opgroeien heeft een krachtige missie: het recht op kansrijk opgroeien realiseren voor elk kind en elke jongere in Vlaanderen en Brussel. De visie van Opgroeien benadrukt dat elk kind, elke jongere moet kunnen opgroeien in een inclusieve samenleving, ongeacht de maatschappelijke situatie, gezinscontext of ondersteuningsnood.

Vanuit Opgroeien willen we er zijn voor jongeren tot 25 jaar door hen alle ontwikkelingskansen te geven en hun rechten te garanderen, waaronder het recht op leren. We weten onder andere dankzij het rapport van Cachet 'Gewone jongeren in ongewone situaties' dat:

- heel wat jongeren in de jeugdhulp het middelbaar zonder diploma verlaten (48%), veel meer dan bij een controlegroep (9%);
- jongeren uit de jeugdhulp (44%) sneller dan de controlegroep (35%) worden doorverwezen naar een studierichting onder hun niveau;
- jongeren uit de jeugdhulp het belangrijker vinden snel een job te hebben dan een diploma te behalen;
- jongeren uit de jeugdhulp vaker afhankelijk zijn van wat anderen van hen denken in de keuze om al dan niet verder te studeren en vaak te horen krijgen dat studies voor hen te zwaar zijn.

Een goed onderwijstraject is een belangrijke beschermende factor in de levens van kinderen en jongeren en biedt een hefboom om uit kwetsbare situaties te geraken. Vanuit Opgroeien schuiven we het principe van 'education first' naar voren. We willen alle organisaties sensibiliseren om in elk traject tijd en ruimte te maken om expliciet stil te staan bij het onderwijstraject en maximaal in te zetten op het behalen van een diploma of andere vormen van kwalificatie. We verwachten dat elke organisatie een beleid heeft rond onderwijs voor haar kinderen en jongeren en de nodige garanties inbouwt dat dit voor elk kind en elke jongeren gerealiseerd wordt, bijvoorbeeld door hierover ook duidelijke acties en doelstellingen op te nemen in het handlungsplan. Door al van op jonge leeftijd in te zetten op de onderwijstrajecten, vergroten we ook hun kansen om door te stromen naar vervolgopleidingen.

Hogere studies aanvatten gaat voor deze jongeren vaak gepaard met het overwinnen van verschillende drempels, wat maakt dat ze zelden de stap zetten. En toch weten we dat ook onze jongeren zeer getalenteerd zijn, dromen van een toekomst, op zoek gaan naar perspectieven om betekenisvol te kunnen zijn in hun leven. Dit alles maakt dat we in 2020 gestart zijn met het project 'Toeleiding van jongvolwassen jeugdhulpverleners naar vervolgopleidingen.'

Het doel van het project is ervoor te zorgen dat meer jongeren uit de jeugdhulp hun weg vinden naar verschillende vormen van vervolgopleidingen. We stelden een projectgroep met verschillende noodzakelijke stakeholders samen om zo een coalitie te vormen. We hopen hiermee meer jongeren een volwaardige kans te geven hun talenten te exploreren, in te zetten op hun eigen studiekeuze en deze tot een goed einde te brengen. Daarnaast willen we als neveneffect bereiken dat we schooluitval kunnen terugdringen, dat meer jongeren binnen de jeugdhulp hun diploma secundair onderwijs of een andere vorm van kwalificatie halen en dat ze aansluiting vinden met de arbeidsmarkt vanuit hun interesses en vaardigheden. We beslisten dan ook het project voldoende breed open te trekken en vroeg genoeg in te zetten op de schoolse trajecten van kinderen en jongeren.

2 PROJECT TOELEIDING JONGVOLWASSEN JEUGDHULPVERLATER NAAR VERVOLGOPLEIDINGEN

We kozen ervoor om in Oost-Vlaanderen te piloteren. Er waren onmiddellijk heel wat partners in deze provincie die zich engageerden en met wie we het project vorm konden geven.

We onderscheiden 3 fasen in dit project, elk met andere doelstellingen en stakeholders. We zijn ervan overtuigd dat een goede voorbereiding tijdig moet beginnen en structureel moet worden aangepakt. De eerste fase is de fase van voorbereiding waarbij een essentiële rol is weggelegd voor scholen, CLB's en de jeugdhulpvoorzieningen. De tweede fase is de toeleiding an sich. Case per case moet bekeken worden welke randvoorwaarden onvoldoende vervuld zijn om de stap naar hoger of andere vormen van voortgezet onderwijs te zetten. Hiervoor zetten we een brede samenwerking op in functie van huisvesting, financiën, psychische en schoolse ondersteuning, sociaal en professioneel netwerk rond jongeren,... . Als derde, evenzeer cruciale fase is er het behoud, zodat jongeren hun traject tot een goed einde kunnen brengen en de nodige ondersteuning blijven ervaren tijdens hun studies.

Het indelen in drie fasen heeft als doel een kapstok te zijn om de verschillende deelelementen aan vast te hangen. Sommige doelstellingen, engagementen of acties zijn uiteraard in elke fase van belang. Wanneer we bijvoorbeeld een sociaal en professioneel netwerk opzetten rond de jongere bij de toeleiding, dan is de stabiliteit daarvan in de fase van behoud uiteraard even essentieel.

De projectgroep zorgt voor de opvolging van het project. Er zijn verschillende acties ondernomen, zoals de netwerkvorming met relevante partners, interviews met studentenvoorzieningen in Vlaanderen, wetenschappelijke ondersteuning aan de hand van bachelor- en masterproeven,... Een belangrijk onderdeel van het project is de samenwerking met HOGent. Zij engageerden zich om in dit project specifieke ondersteuning te bieden. Op basis van een behoeftanalyse bij de betrokken jeugdhulpvoorzieningen, experimenteren zij met het organiseren van stages vanuit specifieke opleidingen voor ondersteuning aan jongeren in de voorzieningen (bv. voorbereiding van examencommissie door student in lerarenopleiding), bekijken hoe ze jongeren kunnen bereiken om te sensibiliseren en informeren over de mogelijkheden van vervolgopleidingen en ondersteuningsvormen,...

Een van de meest waardevolle acties die we ondernamen, is het werken met onderwijsambassadeurs in de jeugdhulpvoorzieningen in Oost-Vlaanderen. Omdat deze actie zoveel meerwaarde geeft, willen we ze verruimen naar de rest van Vlaanderen. Met deze nota geven we een bredere situering en hopen we een kader ter inspiratie te brengen. We hopen in elke jeugdhulporganisatie een onderwijsambassadeur te hebben en willen dit proces vanuit Opgroeien ondersteunen.

3 ONDERWIJSAMBASSADEURS

OPZET

Vanuit de zoektocht naar hoe we jeugdhulpvoorzieningen kunnen ondersteunen in de voorbereidings- en toelidingsfase van dit project, deden we in 2020 een oproep naar alle Oost-Vlaamse jeugdhulpvoorzieningen om binnen de organisatie een 'onderwijsambassadeur' aan te stellen.

Een onderwijsambassadeur is iemand met affiniteit voor het thema onderwijs, die zich hierin wil professionaliseren, het thema warm houdt binnen de organisatie en de bruggen bouwt of bewaakt met de onderwijspartners. Er zijn heel wat evoluties binnen onderwijs en het is onmogelijk te verwachten dat elke individuele begeleider deze evoluties opvolgt en op de hoogte is van het aanbod. De onderwijsambassadeur is het aanspreekpunt vanuit het beleid om te informeren en zo expertise op te bouwen. Daarnaast maakt hij de vertaalslag naar een coherent onderwijsbeleid binnen de organisatie en biedt (proactief) ondersteuning aan de individuele begeleiders in de schoolse trajecten van de kinderen en jongeren. Bovendien kunnen zij voor de organisatie het gezicht zijn in de contacten met lokale onderwijspartners.

We gingen aan de slag met een tiental onderwijsambassadeurs. Sommigen met al heel wat onderwijsexpertise, anderen eerder zoekend hoe dit binnen de organisatie vorm te geven. Er zijn vertegenwoordigers van grote en van kleine organisaties. Wat ze echter allen gemeenschappelijk hebben, is dat het gaat om geëngageerde mensen die geloven dat ze op dit terrein een wezenlijk verschil kunnen maken voor hun jongeren.

De onderwijsambassadeurs komen op regelmatige basis samen voor intervisie, gefaciliteerd vanuit Opgroeien en de coördinator lerende netwerken jeugdhulp-onderwijs. Telkens opnieuw zijn het energiegevend, inspirerende bijeenkomsten, waar open en vrij gesproken en gezocht wordt, met respect voor het tempo van elke organisatie.

INSPIRATIEKADER VOOR VERDERE UITROL IN VLAANDEREN

Na wat experimenteeruimte genomen te hebben, brachten we de rol van de onderwijsambassadeurs in kaart. Het is bedoeld als inspiratiekader, zoals we het tot nu toe invullen. De vertaalslag naar de interne organisatie is voor elke organisatie anders. **Ons doel is dat elke organisatie het recht op leren voor elke jongere vastpakt en maximaal vorm probeert te geven.** Dit is een belangrijke beleidslijn vanuit Opgroeien, omdat we ervan overtuigd zijn dat het een cruciaal ontwikkelingsdomein is dat een hefboom kan zijn voor een kwaliteitsvol leven. Waar precies de noden, uitdagingen en kansen liggen, bepaalt elke organisatie zelf, net als de wijze waarop afspraken tussen begeleiders, onderwijsambassadeurs, directie,... worden gemaakt.

- AANDACHT VOOR INZET OP SCHOOLSE TRAJECTEN BINNEN DE ORGANISATIE

Organisaties moeten inzetten op vele levensdomeinen van de jongeren. Hoe complexer de problematiek van een jongere, hoe meer zijn onderwijstraject op de achtergrond dreigt te verdwijnen. En toch is het

essentieel ook hier steeds voldoende aandacht aan te blijven geven. Onderwijs is een belangrijke beschermende factor en kan een hefboom zijn voor de jongere om uit een kwetsbare situatie te geraken. Hij of zij houdt het thema onderwijs warm binnen de organisatie en zoekt op welke manier er een coherent onderwijsbeleid gevoerd kan worden binnen de organisatie. Dit kan gaan over een visie op leerrecht garanderen binnen de organisatie uitwerken, onderwijs als agendapunt op bestaande werkgroepen binnenbrengen, visiedagen met de organisatie rond samenwerking met onderwijs, intervisie met CLB organiseren,...

In de meeste organisaties blijft de individuele begeleider verantwoordelijk voor de schoolse trajecten van de jongere. Vanuit de opgebouwde expertise kan de onderwijsambassadeur een klankbord zijn voor de begeleiders om mee te denken in trajecten die dreigen te blokkeren of geblokkeerd zijn, kan deze mee zoeken naar alternatieve trajecten, toeleiden naar betrokken actoren, maar ook proactief de schoolse trajecten bevragen, zodat de verwachtingen voldoende hoog blijven voor de jongeren. De onderwijsambassadeur brengt de onderwijsbril binnen in de organisatie en zoekt creatief mee naar hoe we kinderen en jongeren gemotiveerd kunnen houden. Hij of zij kent de ondersteuningsmogelijkheden en de partners in het lokale netwerk. Een goede praktijk is absoluut wanneer het onderwijstraject expliciet ruimte krijgt in het handlingsplan van de kinderen en jongeren.

Participatie is ook hier essentieel. Hoe meer de regie op zijn onderwijsloopbaan bij de jongere gelegd wordt, hoe meer kans op succes. Het is belangrijk om te luisteren naar wat de jongere zelf wil, waar de kansen en krachten liggen en vooral ook te geloven hierin. Uit alle onderzoek en gesprekken met jongeren blijft dit een cruciale factor: een ondersteunende figuur die gelooft in de jongere, hem aanmoedigt, realistische maar voldoende hoge verwachtingen stelt, steunt, het voor hem opneemt, leeransen blijft aanbieden, ... Ook in de contacten met onderwijs blijft het een aandachtspunt om zoveel mogelijk te praten 'met' in plaats van 'over' de jongeren.

Door regelmatig tevredenheidsmetingen te doen bij jongeren, ook over hun schoolloopbaan, kunnen tijdig signalen opgepikt worden. Ook jongeren die de jeugdhulp al hebben verlaten, geven soms mooie reflecties over hoe het voor hen geweest is, waar ze bijvoorbeeld net wel of net niet meer de motivatie vonden. Deze zaken kunnen helpen om de interne aanpak bij te sturen. Ook Cachet heeft enkele zeer relevante publicaties: 'Gewone jongeren in ongewone situaties' en 'Jongerenbevraging huiswerkbegeleiding'. De onderwijsambassadeurs kunnen initiatief nemen om dit een plek te geven in het beleid van de organisatie.

- INVESTEREN IN SAMENWERKING MET ONDERWIJS

Onderwijs en jeugdhulp zijn twee sectoren waarbij samenwerking niet altijd even evident is. Toch hebben ze elkaar zo nodig. We weten uit de literatuur en merken in de praktijk dat wanneer ingezet wordt op die verbinding, het elkaar leren kennen en begrijpen, verwachtingen uitspreken en afstemmen, er heel wat mogelijk wordt. We beseffen goed dat dit een investering vraagt die er in de drukte van het vele werk opnieuw bovenop lijkt komen, maar ervaring leert eveneens dat deze investering op termijn ook heel wat winst geeft, zowel in de samenwerking an sich als vooral voor de trajecten van de jongeren en dus ook voor de maatschappij.

Er zijn verschillende doelstellingen in de samenwerking met onderwijs.

Op organisatieniveau loont het om met de scholen waarmee de organisatie structureel samenwerkt, bijvoorbeeld bij aanvang van het schooljaar telkens opnieuw een kennismaking/contactmoment te organiseren. Wanneer scholen de organisatie kennen en de werking begrijpen (en omgekeerd), kunnen ze

hiermee ook rekening houden. Dit kan gaan van realistische verwachtingen in bv. het meegeven van spullen voor een knutselles tot leerkrachten uitnodigen op buurtgerichte activiteiten van de organisatie. Niet alleen maakt dit het gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid groter, bovendien kan er ook geanticipeerd worden op pijnpunten ten gevolge van bijvoorbeeld (soms onbewuste) stigmatisering, handelingsverlegenheid,... Nu wordt er te vaak met elkaar gesproken op het moment dat het fout loopt in plaats van preventief.

Ook op casusniveau worden best duidelijke afspraken gemaakt: aan wie schoolse communicatie bezorgen, wie betrekken bij oudercontacten, wat te doen bij moeilijke situaties, opstellen van veiligheidsplannen,... De onderwijsambassadeurs kunnen als aanspreekpunt voor de school dienen bij bezorgdheden. We merken dat wanneer dit voor de school duidelijk is, er sneller tot dialoog wordt overgegaan en minder snel naar tuchtprocedures wordt gegrepen. We stellen vast dat er op die manier in scholen soms ook ruimte komt voor psycho-educatie, zoals bijvoorbeeld wanneer een leerkracht vanuit betrokkenheid te veel meegaat in de hechtingsproblematiek van een jongere. Ook wordt in een aantal scholen jeugdhulpexpertise binnengebracht op de klassenraad om breder mee te kijken naar bepaalde moeilijke of kwetsbare situaties. Dit geldt ook voor wat betreft het betrekken van de context van de kinderen en jongeren. Voor scholen ligt daar een extra uitdaging, waar binnen jeugdhulp vanuit de contextbegeleiding meer mogelijk is.

De onderwijsambassadeur kan mee zoeken naar taal die verbindt. Een mooi voorbeeld hiervan is spreken in termen van leertrajecten in plaats van schooljaren. Dit alleen al opent nieuwe perspectieven om samen in dialoog te gaan. Door in te zetten op de samenwerking, kan lokaal heel wat in beweging gebracht worden, waarbij ieder vanuit zijn expertise in gedeelde verantwoordelijkheid zorg draagt voor de kinderen en jongeren.

- **UITWISSELING**

Een van de succesfactoren voor het werken met onderwijsambassadeurs, is de kracht van uitwisseling. We organiseren regelmatig intervisie, waarbij we in een veilige context een leeromgeving faciliteren. We stellen vast dat het een meerwaarde is om kennis te delen, te leren van elkaar, elkaar te inspireren en te prikkelen,... De uitwisseling gaat zowel over hoe elke organisatie onderwijsbeleid voert en zich hierop organiseert, als specifieke casusbesprekingen.

Daarnaast maakt een poule van onderwijsambassadeurs het mogelijk om vanuit Opgroeien gericht informatie te bezorgen over beleidsontwikkelingen, wetenschappelijk onderzoek, ondersteuningsmogelijkheden,... Zo bijvoorbeeld is er vanuit de HOGent een aanbod gecreëerd ter ondersteuning van de voorzieningen. Door te werken met onderwijsambassadeurs zijn er duidelijke aanspreekpunten waardoor snel geschakeld kan worden in functie van projecten, ondersteuning, trajectopvolging professionalisering,...

De kruisbestuiving top-down en bottom-up maakt dat Opgroeien zijn beleid kan stofferen met de signalen die vanuit de praktijk worden gegeven en dat beleidslijnen snelle ingang krijgen in de voorzieningen.

- **IMPLEMENTATIE LEERRECHT BIJ BEGELEIDERS**

Zoals eerder geschetst, blijkt uit onderzoek dat begeleiders een positief effect kunnen hebben op de schoolse trajecten van jongeren in de leefgroep door voldoende hoge verwachtingen te stellen, hen te ondersteunen bij het maken van huiswerk (of ondersteuning te organiseren, bv. met vrijwilligers), het opleidingstraject te ondersteunen en op te volgen en positieve verwachtingen uit te spreken. We moeten

begeleiders voldoende sensibiliseren in het belang van hun rol hierin en hen voldoende ondersteunen om dit te kunnen realiseren.

De individuele begeleider kent de jongere goed en kan mee werken aan randvoorwaarden om tot leren te kunnen komen, bijvoorbeeld door in te zetten op sociale vaardigheden, verhogen van zelfvertrouwen,... maar ook door bijvoorbeeld studieondersteuning te organiseren. Verschillende voorzieningen hebben hiervoor mooie praktijken met vrijwilligers. Er is hierrond nog veel onontgonnen terrein.

4 IMPLEMENTATIE IN VLAANDEREN

We willen onze ervaringen delen met de rest van Vlaanderen en alle organisaties de kans bieden om mee in dit traject te stappen. We zien hiervoor een aantal uitgangspunten:

- We bekijken per provincie op welke manier we ons hierop best organiseren. Het is niet de bedoeling extra overleg te creëren waar er al een forum is. Eventueel wordt bestaand overleg uitgebreid met een extra focus. Waar wel wenselijk, bekijken we de opties om nieuwe intervisiegroepen te vormen.

ACTIE: we organiseren een provinciaal overlegmoment met IROJ-ondersteuner, coördinator lerend netwerk jeugdhulp-onderwijs en de netwerkcoördinator Samen Tegen Schooluitval, regionale beleidsmedewerker Voorzieningenbeleid, vertegenwoordiging van de koepel,... om een provinciaal plan van aanpak op te stellen.

- We willen vertrekken vanuit engagement, goesting en overtuiging van het belang om hierop in te zetten. Wat het experiment zo krachtig maakt, is net het enthousiasme, de gedrevenheid, de volharding en de bereidheid om buiten de regels te kleuren. In deze fase willen we dus ook in de andere regio's dit als startpunt nemen. We hopen uiteraard hiermee zoveel als mogelijk organisaties mee te hebben. We zullen moeten evalueren welke organisaties we missen en wat hun motivatie is.

ACTIE: we doen een oproep naar de voorzieningen en organiseren inspiratiesessies met de huidige onderwijsambassadeurs.

- We respecteren het verschil in tempo van elke organisatie en de mogelijkheden om hiervoor ruimte te maken. Voor sommige organisaties is dit niks nieuws; we kijken er naar uit om te leren van hun expertise. Voor sommige organisaties vraagt dit wat verschuiving, dan denken en zoeken we graag mee. We zijn ons ervan bewust dat dit binnen een schaarste niet evident is zonder een financiële incentive, maar zijn er ook van overtuigd dat heel wat mogelijk is met kleine acties en dat dit ook een onderdeel is van de pedagogische opdracht van elke organisatie.

ACTIE: we onderzoeken op welke manier we het belang van inzetten op de schoolse trajecten van kinderen en jongeren kunnen verduurzamen in het beleid.

RESULTATEN MASTERPROEVEN

1. Liesel Cornelis: De doorstroom van jeugdhulpverlaters naar het voortgezet onderwijs

Ter ondersteuning van dit project, deed Liesel Cornelis, studente pedagogische wetenschappen, in haar masterproef een kwalitatief onderzoek naar de opvattingen van ondersteunende figuren binnen de residentiële jeugdhulp (2022). Ze deed een bevraging bij verschillende begeleiders en andere ondersteunende functies binnen leefgroepen (trajectverantwoordelijken, psychologen, pedagogen,...) om na te gaan welk belang zij hechten aan doorstroom van jeugdhulpverlaters naar vervolgopleidingen, welke plaats zij geven aan onderwijs in hun begeleidingen en welke noden zij onderscheiden om de doorstroom naar vervolgopleidingen te faciliteren.

Kort samengevat zijn dit de resultaten:

- Ondersteunende figuren vinden het belangrijk dat jongeren in de jeugdhulp een diploma kunnen halen, zodat ze weerbaarder zijn in de maatschappij en hun toekomstkansen vergroten. Ze geven aan zelf weinig jongeren te kennen die de stap maken en erkennen ook dat wanneer het gebeurt, dit vooral op initiatief van de jongere zelf is.
- Ondersteunende figuren stellen ook vast dat er heel wat drempels zijn voor wat betreft financiële mogelijkheden, huisvesting, ondersteuning, netwerk, ... Wat ook speelt is het stigmatiserende effect van te verblijven in de jeugdhulp en de uitdagingen voor jongeren die schoolmoe zijn (maar daarom niet leermoe). De ondersteunende figuren kaarten pijnpunten aan binnen zowel de structuur van onderwijs als van jeugdhulp. Binnen de jeugdhulp betreft het voornamelijk personeelstekorten, personeelsverloop, onvoldoende middelen om voldoende schoolondersteuning te kunnen bieden, de moeilijke transitie naar jongvolwassenheid,... Binnen onderwijs betreft het het watervalstelsel, structuur van het onderwijsstelsel, het te laag inschatten van de mogelijkheden van de jongeren,...
- Ondersteunende figuren geven aan dat het thema onderwijs vaak op de achtergrond verdwijnt in begeleidingen omdat prioriteit gegeven wordt aan andere zaken, ondanks de bevindingen uit wetenschappelijke literatuur dat begeleiders een cruciale rol spelen in de onderwijstrajecten van de kinderen en jongeren, door hen te begeleiden bij hun huiswerk, interesse te tonen, motivatie aan te wakkeren, voldoende hoge verwachtingen te hebben, hen voldoende te informeren over de opties,...
- Ondersteunende figuren geven ook aan dat er meer professionalisering nodig is over het begeleiden van jongeren op het vlak van onderwijs en over de mogelijkheden binnen het voortgezet onderwijs. Ook in de samenwerking tussen beide sectoren is er meer afstemming nodig.

Ook deze resultaten tonen het belang aan van in te zetten op de schoolse trajecten van leerlingen in kwetsbare situaties zowel binnen onderwijs als binnen jeugdhulp. De resultaten maken ook concreter waarop we moeten inzetten binnen de jeugdhulp. Als we kijken naar hoe we de voorbije tijd vorm gaven aan het experiment met de onderwijsambassadeurs, dan zijn het ook net deze zaken waar we mee aan de slag (willen) gaan.

2. Tine Depickere: "Dan heb ik dat toch al...." – Een kwalitatief onderzoek naar de betekenis van het diploma secundair onderwijs voor jongeren met een jeugdhulpervaring

Ook Tine Depickere, studente Sociaal Werk, maakte een masterproef in functie van dit project. Aan de hand van focusgroepen en semigestructureerde interviews ging ze in gesprek met jongeren tussen 16 en 22 jaar met jeugdhulpervaring. De meerderheid van de jongeren geeft aan de ambitie te hebben hun diploma secundair onderwijs te willen behalen. Ze zien het als een sleutel tot verder studeren, tot een goede positie op de arbeidsmarkt en als een uitweg uit de voorziening naar zelfstandigheid. De betekenis die ze geven aan het diploma wordt in grote mate beïnvloed door anderen, die hen niet zelden onderschatten. Maar het behalen van een diploma secundair onderwijs is voor de meesten een uitdagend traject dat door vele factoren wordt beïnvloed: zorgen rond alleen wonen, financiële moeilijkheden, psychische ballast, motivatie, praktische ondersteuning, eigenaarschap van traject, ...